

ri, astronomi ve felsefe alanında önemli mesafeler katettiği anlaşılmaktadır. Daha sonra dönemin kültür merkezi Bağdat'a geçtiğinde henüz entellektüel bir şahsiyet olarak ün yapmamıştı. Bağdat sokaklarında bir devlet yetkilisinin Öklid geometrisi öğrenmeye çalışan oğluya tanışması ve onun hocası olmasıyla adını duyurdu. Aklî ilimlerde kendisini kabul ettiren Endelüsî giderek artan bir öğrenci akınına uğradı. Birçok ünlü kişiye ders verdi. Bunların arasında İbnü's-Salâh adıyla tanınan Ebû'l-Fütûh en-Necm (Necmeddin) b. Serî gibi mantık, matematik ve tıpta isim yapmış simalar da vardı. Gittikçe artan şöhretinin kendisine kazandırdığı sosyal çevre sayesinde Selçuklu ordusunun seyyar hastahanesine hekim olarak getirildi. Burada, sâbık Bağdat başkadısı olup daha sonra adı geçen hastahane hekim olarak bulunan İbnü'l-Murâhim ile çalıştı ve daha ziyade eczacılıkla meşgul oldu. Bağdat'ta şartlar aleyhine dönünce işini bırakıp Dimaşk'a gitti. Şehirde bir eczahane ve muayenehane açarak mesleğini sürdürdü; 4 veya 6 Zilkade 549'da (10 veya 12 Ocak 1155) ölünceye kadar burada ikamet etti. Bu ikameti süresince edebî bir şahsiyet olarak da ün yaptı. Hekimlik ve eczacılıkla geçimini temin ettiği için ilim ve sanata bol vakit ayırabildiği anlaşılan Endelüsî'nin müzikle uğraştığı ve ud çaldığı da belirtilmektedir.

Karakter itibarıyla mizaha ve eğlenmeye düşkün olan Endelüsî, o dönemde Türk yönetimi altında bulunan Dimaşk'ın önde gelen devlet, ilim ve sanat adamlarına yazdığı mersiyeleriyle ünlüdür. Kaynaklarda belirtildiğine göre mizah anlayışı henüz hayatta bulunan, ancak Endelüsî'ye göre ölmeyi hak etmiş olan ünlü kişilere mersiye yazacak kadar geniş ve etkileyiciydi. Tek eseri olan *Nehcü'l-vedâ'a li-ülî'l-ḥalâ'a* adlı divanının aynı ince alayların gizlendiği mersiyelerle dolu olduğu ve bu mersiyelerin kendisinden sonra Efdalüddeve lakabıyla tanınan oğlu Ebû'l-Mecd b. Ebû'l-Hakem tarafından şerh edildiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kıftî, *Târîhu'l-ulemâ* (Lippert), s. 404-406; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnu'l-enbâ*, s. 614-627; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 123-125; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, III, 133-136, 637-639; Suter, *Die Mathematiker*, s. 121; Ziriklî, *el-A'lam*, IV, 355; Ferid Vecdî, *DM*, I, 694-695.

İLHAN KUTLUER

ENDERÂBÎ

(الأندرابی)

Ebû Abdillâh Ahmed b. Ebî Ömer el-Enderâbî
(ö. 470/1077)

Kıraat âlimi.

Afganistan şehirlerinden Enderâblıdır. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Ahmed ez-Zâhid lakabıyla da anılır. Hocalarının çoğu Nişâburlu olduğuna göre öğrenimini ve özellikle kıraat ilmindeki ihtisasını bu şehirde tamamladığı söylenebilir. Ebû Ca'fer Ahmed b. Ebû Ahmed el-Merverrûzî'den Ebû Müzâhim Mûsâ b. Ubeydullah el-Hâkânî'nin kıraatle ilgili "kasîde-i râiyye" sini rivayet etmiş; Ebû Bekir Ahmed b. Hasan'dan Ebû Ca'fer, Nâfî' b. Abdurrahman, İbn Âmir, Ebû Amr b. Alâ ve Âsım b. Behdele'nin; Ebû Ali Hasan b. Hüseyin el-Buhârî'den Ebû Amr b. Alâ, Âsım ve Ali b. Hamza el-Kisâî'nin; Ebû Osman Saîd b. Muhammed el-Bahîrî'den Nâfî', İbn Kesîr ve Âsım'ın; Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Ahmed el-Attâr'dan Ya'kûb el-Hadramî'nin; Ebû Bekir Muhammed b. Abdülazîz el-Hîrî'den Ebû Ca'fer'in; Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Habbâzî'den Nâfî' ve Ebû Ca'fer'in; Ebû Mansûr Nasr b. Bekir el-Mihrânî'den de Hamza ve Kisâî'nin kıraatlerini muhtelif tarikleriyle öğrenmiştir. Ayrıca Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Hazzâ'dan Kur'an'ın tamamını birkaç defa okuyarak kıraatle ilgili bilgilerini pekiştirmiştir.

Enderâbî hadisle de ilgilenmiş, Ebû Saîd Muhammed b. Ali el-Haşşâb, Ebû Amr Muhammed b. Yahyâ b. Hüseyin, Ebû Mansûr Nasr b. Bekir el-Mihrânî, Hâkim en-Nisâbü'rî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir.

Kur'an ilimleri ve özellikle kıraat alanında devrinin önde gelen âlimlerinden olan Enderâbî, Yâkût'un tesbitine göre 20 Rebülevvel 470'te (11 Ekim 1077) vefat etti. İbnü'l-Cezerî ise onun 500 (1106) yılından sonra öldüğünü kaydetmektedir.

Eserleri. Enderâbî'nin günümüze ulaşan tek eseri *el-İzâh* fi'l-kırâ'ât*'tir. Elli üç babdan meydana gelen ve Kur'an ilimlerine dair pek çok konuyu ihtiva etmesiyle kendi türünde ilk kaynaklar arasında sayılan eserin bilinen yegâne nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (AY, nr. 1350). *el-İzâh*'in birinci babı Ahmed Nusayyif el-Cenâbî tarafından *Fezâ'ilü'l-Kur'ân ve ehlihî*

ve *aḥlâkühüm*, otuz ikinci babı da *Kırâ'âtü'l-kurrâ'il-ma'rûfîn bi-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrîn* adıyla neşredilmiştir (bk. bibl.). İbnü'l-Cezerî, Enderâbî'nin *İhtiyâru Ebî 'Ubeyd ve İhtiyâru Ebî Hâtim* adlı iki eserinden daha söz etmekteyse de bunların günümüze intikal edip etmediği bilinmemektedir. *Kırâ'âtü'l-kurrâ'il-ma'rûfîn bi-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrîn* adıyla neşredilen bab içinde yer alan (s. 142-146, 151-154) ve "İhtiyâru Ebî 'Ubeyd el-Kâsım b. Selâm", "İhtiyâru Ebî Hâtim Sehl b. Muhammed" başlıklarını taşıyan bölümler bu iki eserin özeti olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Enderâbî, *Kırâ'âtü'l-kurrâ'il-ma'rûfîn bi-rivâyâti'r-ruvâti'l-meşhûrîn* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî), Beyrut 1405/1985, nâşirin mukaddimesi, s. 13-35; a.m.f., *Fezâ'ilü'l-Kur'ân ve ehlihî ve aḥlâkühüm* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî, *MMlir.*, XXXVIII [1408/1987] içinde), nâşirin mukaddimesi, s. 190-206; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, IV, 185; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 93; Ahmed Nusayyif el-Cenâbî, "el-İzâh fi'l-kırâ'ât li'l-Enderâbî", *MMMA* (Küveyt), XXIX (1405/1985), s. 219-252.

ALİ RIZA TEMEL

ENDERUN

(أندرون)

Osmanlılar'da
idarî ve askerî kadronun
yetiştirilmesi için teşkil edilen
saray eğitim kurumu.

Osmanlı Devleti'nde XV. yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışında en önemli resmî eğitim kurumu niteliği taşıyor. Daha ziyade mülkî ve askerî idarecilerin yetiştirildiği bu mektep, Osmanlı merkez ve taşra bürokrasisine gerekli insan gücü kaynağını oluşturmak için kurulmuştur. Bu vasfı ile resmî Osmanlı ideolojisi veya zihniyetinin öğretilip geliştirildiği temel eğitim birimini teşkil ettiği gibi idarî ve siyasi hedeflerin tayininde, devletin ana kurumlarının işleyişinde önemli bir yere sahip olmuştur. Enderun'un II. Murad veya Fâtiḥ Sultan Mehmed dönemlerinde açılmış olduğu şeklinde iki ayrı görüşleri sürülmekteyse de II. Murad zamanında Edirne Sarayı'nda teşkil edildiği, ancak gerçek teşkilâtına Fâtiḥ döneminde kavuştuğu söylenebilir. Böyle bir kurumun teşkilinde esas hedef, askerî temele dayanan Osmanlı Devleti'ne yetenekli kumandan yetiştirmek ve devamlı büyüyen ülkenin farklı din, dil ve kültürlerle mensup kitle-